

Er referens
ÅLR 2024/7645, 7646
Alexandra Favorin

Kontaktperson
Jonna Varsa, barnkonventionsansvarig
Lotta Angergård, verksamhetsledare

Ärende: **Remissvar gällande lagförslag om ändring av landskapslagarna om studiestöd och gymnasieutbildning och landskapsförordningen om studiesociala förmåner på gymnasialstadienivå**

Landskapsregeringens förslag

Landskapsregeringen föreslår ändringar i studiestödslagen och i landskapslagen om gymnasieutbildning från och med höstterminen 2025.

Indexjusteringen av studiestödet föreslås frysas under perioden 1 augusti 2025–31 juli 2028. Frysningen gäller inte försörjartillägget, inkomstgränserna för studerande eller tillägget för studerande som är 17 år.

Gymnasieutbildningen är i dagsläget avgiftsfri enligt styrelsebeslut vid Ålands gymnasium. Avsikten är att reglera avgiftsfriheten på lagnivå. Som ett led i detta föreslås en sänkning av studiepenningsbeloppet för de studerande som får avgiftsfri gymnasieutbildning och som bor hos sina föräldrar. Ändringen i studiepenningsbeloppet berör inte studerande som bor självständigt med eller utan bostadsstöd.

Inledning

Rädda Barnen är en politiskt och religiöst obunden organisation som har barnkonventionen som grund i allt vårt arbete. Vårt uppdrag som barnrättsorganisation vid yttranden och i remissvar är att sätta fokus på barn och barns rättigheter. Enligt barnkonventionen är alla under 18 år barn.

Rädda Barnen önskar särskilt lyfta att studiestödet är en helhet och det viktigaste är att säkerställa att utbildning efter grundskolan är tillgänglig och åtkomlig för varje barn och unga enligt sin förmåga och sina särskilda behov oavsett ekonomiska situationen. Vi vill betona vikten av att utforma stödformer som bidrar till jämlikhet och inkludering.

Att växa upp i ekonomisk utsatthet påverkar barns hälsa, utbildning och livschanser negativt. Landskapsregeringen bör säkerställa att inga beslut bidrar till ökad barnfattigdom.

Rädda Barnen välkomnar

Barnkonsekvensanalys och studerandes delaktighet

Vi vill tacka landskapsregeringen för att en barnkonsekvensanalys har genomförts i samarbete med Rädda Barnen, även om processen varit tidsbegränsad. Vi vill påminna att det är viktigt att landskapsregeringen noggrant går igenom och tar ställning till de synpunkter och rekommendationer som kommer fram i barnkonsekvensanalysen. Vi uppskattar att möten har hållits med studeranderåden vid Ålands lyceum och Ålands yrkesgymnasium. Vi föreslår att samrådsmöten med studeranderåden blir ett minimikrav när framtida beslut som påverkar studerande på gymnasienivån förbereds.

Buskort för studerande under 18 år som får bostadsstöd

Vi välkomnar förslaget att studerande under 18 år med rätt till bostadsstöd även ska få ersättning för skolskjuts i form av ett buskort. Möjligheten till ett buskort som gäller obegränsat antal resor under skoldagar, kvällar, helger och lov kan bidra till att minska ekonomiska hinder för dessa ungdomar att ta sig hem till sina familjer under helger samt kan även möjliggöra fritidsaktiviteter och socialt umgänge efter skoltid.

Studiepenningen minskas inte för de studerande som bor självständigt med eller utan bostadsstöd

Vi stödjer beslutet att inte minska studiepenningen för studerande som bor självständigt. Så som det framkommer i barnkonsekvensanalysen kan det redan nu finnas stora ekonomiska svårigheter bland denna grupp, och stödet bör därför fortsatt ses över så att det tillgodoser rätten till en skälig levnadsstandard och utbildning för alla studerande som bor självständigt.

Rädda Barnen rekommenderar

Frysning av indexjusteringen av studiestöd

Frysningen av indexjusteringen framstår som en ren sparåtgärd som går emot regeringsprogrammets skrivning om att åtgärderna för balanseringen av ekonomin riktas så att välfärden för de svagaste och barnen i samhället ska skyddas. Frysning av indexjusteringen minskar det reella värdet av stödet och ökar ekonomiska klyftor mellan olika grupper av studerande. FN:s barnrättskommitté har år 2023 rekommenderat att Finland och Åland undviker nedskärningar i sociala förmåner som påverkar barn i ekonomisk utsatthet. Enligt barnrättskommitté ska landskapsregeringen även i ekonomiska kristider säkerställa att barnen är de sista som drabbas, i synnerhet barn i utsatta situationer.¹

I kap 4.1 *Ekonomiska konsekvenser* står det att:

¹ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 19 (2016) om offentlig budgetering för förverkligandet av barns rättigheter (artikel 4), punkt 31.

”För de studerande innebär frysningen av indexjusteringen av studiestödet att stödet förlorar i värde jämfört med den allmänna kostnadsutvecklingen. För studerande på gymnasialstadienivå uppskattas effekterna av den uteblivna indexjusteringen innebära att studiepenningen blir 1,20 euro per månad lägre under läsåret 2025-2026 än om studiestödet skulle indexjusteras med 1,9 % som ÅSUB beräknar som prognos för konsumentprisindex år 2024. För högskolestuderande innebär frysningen av indexjusteringen under läsåret 2025-2026 ett uppskattat inkomstbortfall om 8 euro per månad för studiepenningen och 5 euro per månad för bostadsstödet jämfört med om indexjustering skulle göras utgående från prognosticerat konsumentprisindex.”

Lagförslaget nämner inte att studerande på gymnasialstadienivå som bor självständigt, förutom en minskad studiepenning, även drabbas av ett inkomstbortfall på 5 euro per månad i bostadsstöd under det första läsåret. Under tre år blir det totala inkomstbortfallet större, och det är oklart hur konsumentprisindex kommer att utvecklas under denna period. Det kommer fram i barnkonsekvensanalysen att bostadsstödet redan idag inte har justerats i takt med ökande hyreskostnader. Om landskapsregeringen ändå väljer att frysa indexjusteringen föreslår vi att effekterna av indexfrysningen granskas regelbundet och att landskapsregeringen har beredskap att vid behov höja stöden.

Minskning av studiestöd för gymnasiestuderande som bor hos sina föräldrar

Vi förstår att det är logiskt att minska studiestödet när kostnadstrycket för studiematerial har minskat. Samtidigt visar barnkonsekvensanalysen att studerande med ekonomiska svårigheter är beroende av studiestödet för att täcka grundläggande behov som mat, transport, hygienprodukter, fritidsaktiviteter, kläder och medicin. Därför rekommenderar Rädda Barnen att kompensatoriska åtgärder införs. Dessa åtgärder bör säkerställa att studerande som lever i eller riskerar hamna i ekonomisk utsatthet fortsatt kan få sina grundläggande behov och rättigheter tillgodosedda och genomföra sina studier utan ytterligare hinder.

Studerande över 17 år i ensamförsörjarfamiljer

Ensamförsörjarfamiljer är en grupp som löper större risk för ekonomisk utsatthet enligt ÅSUB. När barnbidraget och ensamförsörjartillägget upphör vid 17 års ålder kombinerat med det föreslagna minskade studiestödet riskerar barn i dessa familjer att få försämrade levnadsvillkor och utbildningsmöjligheter. Rädda Barnen rekommenderar att landskapsregeringen prioriterar åtgärder för barn i ensamförsörjarfamiljer och t.ex. utreder möjligheten att förlänga ensamförsörjartillägget tills barnet fyller 18 år.

Rekommendationer/önskemål för vidare analys och åtgärder

Utreda/analysera alternativa stödformer, så som förlängning av barnbidraget

Rädda Barnen rekommenderar en grundlig utredning och analys av hur studerande och familjer med ekonomiska svårigheter bäst kan stödjas, samt vilken stödform som

både uppfyller deras behov och är mest kostnadseffektiv för landskapsregeringen. Universella stöd kan bli dyra eftersom de även går till familjer som inte har ekonomiska behov. Behovsprövade stöd kan å andra sidan innebära högre byråkratiska kostnader och risk för underutnyttjande, då de som är mest utsatta ibland inte känner till eller ansöker om stöd.

Studiestödet, som nu syftar till att finansiera levnadskostnader snarare än studiematerial i ett avgiftsfritt gymnasium, bör också utvärderas för att se över ifall det är det mest ändamålsenliga stödet, särskilt för minderåriga barn, eller om det vore exempelvis bättre att förlänga barnbidraget till 18 års ålder istället.

Barnbidraget i Finland upphör vid 17 års ålder, baserat på föråldrade antaganden om att unga börjar arbeta vid den åldern. I Finland har Självständighetsjubileets barnstiftelse (Itla) tagit fram en rapport som föreslår att barnbidraget förlängs till 18 års ålder, eftersom ungdomars ekonomiska behov fortsätter fram till myndighetsåldern och många unga från låginkomstfamiljer kämpar ekonomiskt vid övergången till vuxenlivet. Förlängningen skulle bidra till att jämna ut de ekonomiska skillnaderna mellan familjer och förbättra ungas förutsättningar för självständighet och studier. Förslaget motiveras också med att en förlängning harmoniserar systemet med andra europeiska länder där stöd ofta ges tills barnet fyller 18 år. Vidare föreslår rapporten även en "Barnbidrag 2.0", där det ingår att en särskild "självständighetshöjning" på 50 % införs för 17-åringar för att underlätta övergången till vuxenlivet.²

Rädda Barnen föreslår att landskapsregeringen utreder och överväger en förlängning av barnbidraget till 18 år och införande av en "självständighetshöjning" för 17-åringar enligt Itlas modell. En sådan reform kan ge ett mer rättvist och effektivt ekonomiskt stöd för unga.

Behovsprövade tillägg utan byråkratiska hinder och som beaktar ungdomars individuella situation

Behovsprövade tillägg behöver vara enkla att ansöka om och det bör säkerställas att alla som har rätt till stödet automatiskt också får det. Tillägg som baseras på vårdnadshavares inkomster tar inte alltid hänsyn till barnets individuella situation, exempelvis vid familjekonflikter eller om barnet bor i familjehem. I barnkonsekvensanalys lyfts fram att det finns studerande som bor med vårdnadshavare men som inte får t.ex. mat eller hygienprodukter från dem och vissa vårdnadshavare vill att ungdomar betalar hyra. Rädda Barnen önskar att det utreds vidare vilka åtgärder som krävs för att säkerställa att alla barn får det stöd deras individuella familje- och ekonomiska situation kräver.

Vi uppmanar landskapsregeringen att prioritera barns rättigheter och säkerställa att studiestödssystemet stödjer alla studerande, särskilt de som lever i ekonomisk utsatthet. Genom rättvisa och effektiva stödformer kan barn och ungdomar ges möjlighet att fullfölja sina studier och utvecklas till sin fulla potential.

² <https://itla.fi/wp-content/uploads/2024/01/Miten-uudistaa-lapsilisajarjestelmaa.pdf> (på finska)